

Azərbaycan kinosu – 125

Ekran sənətimizin 60 yaşlı yaradıcılıq birliyi

Bu il ekran sənətimiz üçün yetərinə əlamətdar ildir: Azərbaycan kinosunun 125, C.Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" kinostudiyasının 100, Azərbaycan Kinematografçılar İttifaqının (AKİ) isə 60 yaşı tamam olur. Keçilən yola nəzər salanda milli kinomuzda xeyli fəxr ediləsi məqamların olduğu aşkar görünür.

Bakı hələ 1898-ci ildə kinematografiya ilə tanış olmuş, yeni əsrin əvvəllərindən neft sənayesinin inkişafı sayəsində təkə Qafqazın yox, həm də Rusiya imperiyasının fəal kino mərkəzinə çevrilmişdir. İlk sənədli çəkilişlər, kino aparatlarının satışı, prokat kontorlarının açılışı, kinoteatrların inşası, ilk bədii film istehsalı cəhətdən də paytaxtımız ön sırada idi. Qafqaz və Orta Asiyada, hətta Yaxın Şərqdə ilk kino istehsalı şirkəti – Piro-ne qardaşlarının "Filma" aksioner cəmiyyəti də məhz Bakıda yaranmışdır. Regionda ilk dəfə bədii filmlərin çəkilişi burada gerçəkləşmişdir. İlk sənət birliklərinin məhz Bakıda meydana gəlməsi də qətiyyənlə təəccüb doğurmamalıdır.

1918-ci ildə kinematografiyada çalışan qüvvələrin birləşməsi baş verdi – Bakı şəhərinin kinematografiya və teatr qulluqçularının ittifaqı təşkil edildi. Bu, o zamanın ən diqqətəlayiq hadisələrindən idi. İttifaqa görkəmli aktyor və rejissor Abbas Mirzə Şərifzadə başçılıq edirdi. Kino işçilərinin peşə birliyi xiyali qarışıqlıq dövründə ekran və səhnə sənətlərinin öz hüquqlarını müdafiə etmək, kinoteatrların və teatrların fəaliyyətini canlandırmaq, rejissor və aktyorların gündəlik problemlərini yoluna qoymaq, təcridən bütün kino və teatr sənətçilərini əhatə etmək yönündə mümkün olan tədbirləri görürdü. Məhz həmin tədbirlər nəticəsində dövrün müəkkəb hadisələrindən az itkiylə çıxmaq mümkün olmuşdu.

1925-ci il martın 25-də Bakıda da Azərbaycan İnqilabi Kinematografçılar Assosiasiyasının yaradılması məqsədilə şəhər kino işçilərinin və kino həvəskarlarının yığıncağı keçirilmişdir. Yığıncaqda sovet kinematografiyasının vəziyyəti və vəzifələri müzakirə olunmuş, Moskva qurumunun proqramı əsasında Azərbaycan İnqilabi Kinematografçılar Assosiasiyası (Az.İKA) yaradılmasının zəruriliyi qeyd edilmişdir. Lakin o dövrdə sovet kinosunda hələ də idarəetmə sisteminin kifayət qədər formalaşmaması üzündən, həm də sənətçilər totalitar rejimi tam qəbul etmədiklərinə görə, həmin təşkilat qısa müddət sonra "öz işlərini qura bilmədikləri" bəhanəsi ilə ləğv edilmişdir. Ekran sənətinin və kino xadimlərinin taleyi sovet dövründə incəsənət idarələri, kinematografiya komitələri və na-

zirlikləri yanında yaradılmış kollegiyalardan, əslində isə, Sov.İKP MK və müttəfiq respublikaların MK-larının təbliğat-təşviqat və mədəniyyət şöbələrindən asılı olmuşdur.

1956-cı ildə İ.Stalinin "şəxsiyyətinə pərəstiş"in nəticələri aradan qaldırılmağa başlayanda, totalitar düşüncə tərzini qədar mülayimləşəndə kinematografçılar fəallaşmışlar. Nəhayət, İ.Priyevin rəhbərliyi altında yaradılmış təşəbbüs qrupu 1957-ci ildə SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarı ilə kinematografçılar ittifaqlarının yaradılması barədə rəsmi "xeyir-dua" almışdır. Həmin ilin dekabrında Lətif Səfərovun rəhbərliyi altında Azərbaycan Kinematografiya İşçiləri İttifaqının Təşkilat Bürosu yaradılmış, ekran sənəti birliyinin təsis edilməsi uğrunda çətin mübarizə başlanmışdır. Lakin ölkənin siyasi rəhbərliyinin kinematografçılar təşkilatının yaranmasına soyuq münasibəti bu prosesin bir qədər də uzanmasına səbəb olmuşdur.

Nəhayət, 1963-cü il yanvarın 9-11-də keçirilən təsis qurultayında Kinematografçılar İttifaqı rəsmi status almışdır. Həmin vaxtdan da qurum qarşısında qoyulan ideoloji tələblərə baxmayaraq, Azərbaycan ekran sənətinin təbliği, inkişafı, kino xadimlərinin maddi və mənəvi cəhətdən stimullaşdırılması yönündə davamlı xidmət göstərir. İttifaq respublikada kinoya inzibati rəhbərliyi həyata keçirən Mədəniyyət Nazirliyi, Dövlət Kinematografiya Komitəsi, film istehsalı ilə məşğul olan C.Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" kinostudiyası ilə birgə milli kinomuzun formalaşmasına və inkişafına öz töhfəsini verir.

Təşkilatlanma prosesini və Lətif Səfərovun fəaliyyətini nəzərə almasaq, AKİ-nin rəsmən mövcud olduğu, az qala, 60 il ərzində quruma yalnız 2 görkəmli sənət adamı – Həsən Seyidbəyli və Rüstəm İbrahimbəyov başçılıq etmişlər. Lətif Səfərov İttifaqın özlünü qoymuşdursa, Həsən Seyidbəyli ilə Rüstəm İbrahimbəyov dövrün tələblərinə uyğun inkişaf naminə əllərindən gələni əsirgəməmişlər. Milli kinomuz Azərbaycanın hüduqlarından kənar da tanınmışdır.

Beləliklə, bütün dövrlərdə AKİ daim yeni nəsil kinematografçıların üz tutduğu yer, kinomuzun və ekran ustalarımızın maraqlarını qoruyan mərkəzə çevrilmişdir. Xüsusilə

1960-cı illərin sonlarında və 1970–1980-ci illərdə kinomuzun inkişafında şəxsiyyət amilinə böyük diqqət verilmişdir. Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi Heydər Əliyev daim bu qurumun qurultay və plenumlarında iştirak etmişdir. Onun təşəbbüsü və himayəsi ilə "Azərbaycanfilm" kinostudiyasının maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi haqqında xüsusi qərar qəbul edilmiş, "Dəli Kür", "Uşaqlığın son gecəsi", "Bir cənub şəhərində", "Bizim Cəbiş müəllim", "Gün keçdi", "Axırıncı aşırım", "Şərikli çörək", "Yeddi oğul istərəm", "Dədə Qorqud", "Nəsimi", "Ad günü", "İstintaq" kimi sanballı ekran əsərləri yaradılmışdır. O dövrdə ekran sənətçiləri yüksək fəxri adlara və mükafatlara layiq görülmüşlər. "Mozalan" satirik kinojurnalı, Kinoaktyor Teatrı, "Debüt" yaradıcılıq birliyi təşkil edilmişdir. Moskva Ümumittifaq Dövlət Kinematografiya İnstitutunda Azərbaycan kursu açılmış, kino mətbuatının fəaliyyəti təmin olunmuşdur. Ölkəmizdə ümumittifaq kino və televiziya filmləri festivalları keçirilmişdir.

AKİ müstəqillik dövrünə yeni nizamnamə ilə yanaşı, müasir fəaliyyət istiqamətləri ilə qədəm qoydu. Azərbaycan kinosunun inkişafı sahəsində qanunların qəbulu, daha sonra, dünyada mədəniyyətimizə şöhrət gətirən Beynəlxalq "Şərq-Qərb" kimi kinofestivalların keçirilməsi, Beynəlxalq Kino Məktəbinin yaradılması, çoxsaylı layihələrin gerçəkləşdirilməsi AKİ-nin təşkilatçılıq potensialının nəticəsi idi.

Müstəqillik illərində ölkə rəhbərliyinin milli mədəniyyətimizin vacib sahəsi olan kinematografiyaya diqqət və qayğısı daha da artdı.

Azərbaycan mədəniyyətinin hamisi Heydər Əliyev və onun layiqli varisi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev kino sənətimizin daha da inkişafı üçün böyük xidmətlər göstərildilər. Artıq neçə illərdir ki, kino sahəsinin struktur və idarəetmə cəhətdən təkmilləşdirilməsi yönündə ardıcıl və məqsədyönlü addımlar atılır. Kino istehsalına dövlət dəstəyinin həcmi get-gedə artırılır, Mədəniyyət Nazirliyinin xətti ilə festivallar və müsabiqələr keçirilir. Kadr hazırlığı məsələsi diqqət mərkəzində saxlanılır, ekran ustalarımızın səsi dünyanın çox nüfuzlu festivallarından gəlir. AKİ də öz ənənələrinə sadıq qalaraq, hər zaman bu prosesdə fəal rol oynayır.

Azərbaycan Kinematografçılar İttifaqı, eyni zamanda, ölkənin digər yaradıcılıq və ictimai təşkilatları dövlət orqanları ilə birgə milli mədəniyyətimizin inkişaf konsepsiyalarının işlənilməsi hazırlanmasında da yaxından iştirak edir. Bu yaxınlarda Xalq artisti Rəşad Balayev rəhbərlik etdiyi AKİ ilə Xalq artisti Şəfiqə Məmmədovanın rəhbərlik etdiyi Azərbaycan Respublikası Kinematografçılar İttifaqının birləşməsi təşəbbüsü və yaradıcılıq səylərinin əlaqələndirilməsi baxımından zəruri sayıldı. Yeni təşkilat Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri Anar Rzayevin təklifi ilə Azərbaycan Kinematografçılar Birliyi adlandırılıb. İnanırıq ki, vahid, yeni idarəetmə qurumu milli kinomuzun peşəkarlıq ənənələrini bundan sonra da layiqincə davam etdirəcək.

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI,
yazıçı-publisist